

ЕКЛЕКТІЗМ (від грец. ἐκλεκτικός — той, хто вибирає) — явище культури, що полягає в непарадигмальному поєднанні різних (включно із суперечливими і незіставними) підходів до соціально-культурних процесів. Елемент негативізму, що часто супроводжує вживання цього терміна, з одного боку, може бути викликаний цілком позитив. прагненням суб'єктів спілкування (індивідів, груп, спільнот) до прояснення позицій у перебігу дискусій, коли замість «суміші» та «еклектики» пропонують чіткість і транспарентність понять, принципів; з ін. боку, елемент негативізму можуть застосовувати для обмеження, а то й блокування інновац. спрямувань у дискусив. процесі, коли словом «еклектика» засуджують нові, незвичні думки, позиції, тенденції. В історії інтелектуал. культури неоднозначне смислове навантаження терміна «Е.» виразно проявилось в історії філософії та зміні стилів у мистецтві. Давньогрец. філософ Діоген Лаерцій вважав «Е.» плідним підходом у викладі різних філос. систем, оскільки не прагнув підбивати кожну з них під наперед задану крит. позицію. Тому його твір «Про життя, вчення та вислови славних філософів» (10 книг) і зараз викликає інтерес у читачів як неупереджена, жива оповідь про особливості філос. мислення антич. мудреців, як перший розлогий виклад історії антич. філософії. Попри компіляційність дібраного матеріалу (у книзі зібрано бл. 200 джерел), це дозволяє ознайомитися з оригінал. творчістю майже сотні філософів. «Е.» як позиція, що допускає поєднання різнорід. підходів у філос. мисленні без надання суттєвої переваги одному з них, характеризував філософію *стоїцизму*, *епікуреїзму*, *скептицизму*. Особливо виразно Е. проявився у представників Серед. Стої Панеція і Посидонія. Найвидатніший еклектик античності — учень Посидонія Ціцерон, який увійшов в історію інтелектуал. культури людства не тільки як філософ-еклектик та зачинатель рим. філософії, але й видат. оратор і теоретик риторики, не вважав за необхідне віднаходити спільне й подібне у філософуванні різних мислителів. Якщо філос. підходи не підлягали узагальненню, то не менш важливим результатом їхнього викладу було розважливе подання несуміс. положень, врівноваження крайнощів та пошуки поміркованості у морал.-етич. житті. Зокрема, Ціцерон захищав помірковані форми скептицизму та вважав недалекоглядними екстремал. форми аскетизму в етиці стоїків. «Е.» створював плідне підґрунтя як для поваж. ставлення до традицій, так і для інтелектуал. настанов на їхню зміну, на сміливу трансформацію філос. підходів. Г. Сковорода високо цінував філос. здобутки Ціцерона, виділяючи обґрунтува-

ння морал. розважливості та реліг. доброзичливості у люд. стосунках. У текстах перекладеної ним з латини кн. Ціцерона «Про старість» наскрізними є думки про християн. терпимість до різнорід. реліг. сповідуваль («Ні юдей, ні грек... Всі-бо ви одно є во Христі») та про природу, яка в усіх справах «поклала міру». У творах пров. теоретиків зх.-європ. Просвітництва (зокрема Д. Дідро) поняття «Е.» пов'язане з розширенням люд. свободи, звільненням людини від соц. поневолення. Д. Дідро наголошував на важливості для людини мислити самостійно, сміливо відкидати стереотипи й забобони, віддавати перевагу різноманітності перед усталеним. На межі 20 і 21 ст. Е. як позитивна риса філософування здобув схвал. оцінку у мислителів постмодернізму та неопрагматизму. Чільний представник останнього амер. філософ Р. Рорті вважав Е. рисою філософування, яка протистоїть інтелектуал. схематизмові й відкриває простір для інноваційності. На його думку, несподіваний перетин різних поворотів думки дозволяє сміливо сприймати й продукувати новизну у філос. мисленні й гуманітаристиці. Е. виразно позначився на еволюції стилю *поп-арт*, який виник у 1950-і рр. в мистецтві як реакція молодого покоління художників на панування абстракт. експресіонізму. Стилист. метод поп-арту видавався таким, що дозволяє подолати схематизм і догматизм. Одним з яскравих представників і творців цього стилю у мистецтві є амер. художник укр. походження **Е. Варгол**. Е. як риса його маляр. стилю дозволяв вводити у мистецтво притаманне повсякденності несподіване, часом незугарне поєднання елементів ідоланства перед «іконами» поп-культури (портрети Мерилін Монро, Дж. Кеннеді, Мао Цзедун) та наслідування буден. смаків. Таємниця успіху митця знач. мірою криється у тому, що його творчість є відгуком не на цілісність чи переконливість ідеологій та ідеалів, а на еклектичну суміш запитів буден. існування звичай. людини.

В арх-рі поняття «Е.» застосовують до поєднання стильових елементів, запозичених з різних епох і мист. середовищ, зокрема у міській арх-рі до стилю в оформленні будівель, що порушує певні закономірності й створює враження хаотичності та неоднорідності.

Рекомендована література

1. Дідро Д. Сочинения: В 2 т. Т. 2 / Пер. с франц. Москва, 1991;
2. Ціцерон Марк Туллій. Про державу. Про закони. Про природу богів / Пер. з латини. К., 1996.

Н. П. Поліщук

Бібліографічний опис:

Еклектизм / Н. П. Поліщук // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2009. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-18657>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).